

פרשת שלח לך

הא השאלה

הא השאלה (הא התימה) בד"כ תבוא בחטף- פתח ואחריה אות רפה כמו "הַטּוֹבָה הַיָּא אַם־רַעָה" (יג,יט) ובוה מובדלת היא מהא הידיעה²⁶⁸ הבאה עפ"ר בפתח ואחריה דגש אולם לעיתים תבוא גם הא התימה בפתח²⁶⁹ כמו "הַמְעַט הוּא אַם־רַב" (פסוק יח), ולפעמים אף יבוא אחריה דגש כמו "הַפְּמַחֲנִים אַם בַּמְבַצְרִים" (פסוק י"ט) וכן "הַשְּׁמֵנָה הַיָּא אַם־רְזוּה" (שם כ"ז)²⁷⁰. כמו כן לפעמים תנוקד הא התימה בסגול²⁷¹ כגון "הַתְּחִיב הוּא" (כאן פסוק יח) ויתכן שמופיעה בקמץ בפסוק אחד²⁷² "הַאִישׁ אַחַד יַחְטֵא" (טז,כב)²⁷³.

זאת לדעת שלמרות שישנם יוצאים מן הכלל, היכן שהאות שלאחר הא התימה היא רפה אם שינה והדגיש צריך לחזור כדי שלא ישמע כמו הא הידיעה.

טעות נפוצה להדגיש את היודין של "הַיּוֹדֵךְ עַפְרֵי הַיִּגִּיד אַמְתָּךְ" (תהלים ל,י) שאומרים לפני ברוך-שאמר ובאמת הם צריכים להיות רפים כדן הא התימה ופירושו וכי זה הטמון בעפר יודה לך (להקב"ה)? ואם מדגיש את היוד עושה את ההא, הא הידיעה נמצא כאומר שאות יוד של הקב"ה היא ח"ו עפר.

בפסוקים "הַנְּטַע אֲזַן הַלֵּא יִשְׁמַע אַם־יִצַר עֵין הַלֵּא יִבִּיט הַיִּסֵּר גּוֹים הַלֵּא יוֹכִיחַ הַמְּלַמֵּד אֲדָם דַּעַת" (תהלים צד,ט-י) שאומרים במזמור ליום רביעי, כל אותיות הא מלבד האחרון הם הא התימה ואין להדגיש את האות שלאחריהם. מיותר לציין שיש להקפיד ולהדגיש את האות שלאחר הא הידיעה כמו "אֲשֶׁר אֲנִי מִצְנֹךְ הַיּוֹם" וכמו המן שאכלו בני ישראל במדבר אבל המן עם הא בקמץ ומס רפה שייך למגילת אסתר.

²⁶⁸ ראה במאמר על פרשת משפטים בעניין הא הידיעה.

²⁶⁹ ולזה כלל כשתבוא לפני שוא וכן לפני הגרונות.

²⁷⁰ שניים אלו הם יוצאים מן הכלל.

²⁷¹ וגם לזה יש כלל כשתבוא לפני אָ, הָ, וָ, נקודות קמץ

כמו "הַאֲנִי הַרִיתִי" (יא,יב).

²⁷² עיין בסלת למנחה להרב לחה"ב עה"פ "הַאֲמַת

אַתְכֶם" (בראשית מב,טז) שהביא שיש ספרים שההא בקמץ, אך נראה מהמסורה, מרש"י והרד"ק ומסתימת המנחת-שי שהוא בפתח.

²⁷³ פשט הפסוק הוא לשון תימה וכן מוכח מתרגום יונתן שמתרגם "האין גברא חד ייחוב". ולפיכך גם זה יוצא מן הכלל כי הכלל הוא כמי"ש הראב"ע בקהלת ג, כא: כי הא הידיעה אם בא אחריו אחד מא"ח הע"ר הוא קמוץ ברוב ושל התימה לעולם בפתח. עכ"ל. והכוונה לפתח גדול (פתח רגיל) או פתח קטן (סגול) כמי"ש בספר צחות באות ההא וז"ל, ואם היה האות הבא אחרי הא התימה אחת מאותיות הגרון יהיה ההא לעולם פתוח בפתח גדול, והוא הרוב בפעלים גם בשמות, גם יהיה בפתח קטן וכו'. עיי"ש.

אח"כ ראיתי בחלק הדקדוק (מהר"ץ) בשם מהר"ב שהיא הא הידיעה, ויתכן שגם אונקלוס מפרש כן את הפסוק, שמתרגם "גוברא חדי" ולא מתרגם "גבר חדי" שהאלף בסוף המילה בארמית היא הא הידיעה.

אלא שצריך להבין את הטעם, הרי לכאורה הוא נגד פשט הפסוק? וההסבר (כמובא בדקדוקי רש"י כאן ובלחם הבכורים שער משה וכלב סוף אות ה') הוא מפני שההא קמוצה, ושלכן פרש"י האיש אחד הוא החוטא (ועי"ע בהערות הנוספות מהנאמ"ן בסוף הספר לחם הבכורים).

אלא שעדיין צ"ע שאם הייתה הא הידיעה, הול"ל "האיש האחד" עם הא נוספת כמו "המזרק האחד" (במדבר ז,פה), "האיש האחרון" (דברים כד,ג). ועוד שהא הידיעה בכלל מיותרת כי הנהגה זו נכונה לכל חוטא ולא דווקא לחוטא הידוע.

ובדקדוקי רש"י בהמשך הסברו אומר וז"ל דבר זה ידועה (ידוע) הוא שלפעמים איש אחד יחטא אבל התמיהה (התמיהה) היא ואתה על כל העדה תקצוף שאין זה מצד דין ומשפט ללקות כל העדה בשביל איש

אחד עכ"ל. יוצא לכאורה מדבריו שהא הידיעה לא חוזרת על "איש" אלא על כל הרצף "איש אחד יחטא" (והוא עדיין צ"ע אצלי, וגם צ"ע למה לא באה הא הידיעה בהמשך והעל כל העדה תקצוף). ובמדרש בכמה מקומות (כדוגמת שהש"ר עה"פ "אל גינת אגוז ירדתי" ו,יא)) מביא ראיה מן הפסוק שלנו שישאל שלקה אחד מהן כולן מרגישיין, ונמצא לפו"ר שאינו מתפרש בלשון תימה. וכבר העיר הרב תורה תמימה (שיר השירים ו, הערה נב) וז"ל, אע"פ דלשון זה אמר משה בתמיהה אך אעפ"כ הוא הדבר שבשבל מעשה דקרח קצף הקב"ה על הכלל. עכ"ל..